

به نام خداوند جان و خرد

گردشگری فرهنگی

مؤلفان:

غزاله ابی زاده

الهه زینل نیا طوسی

تهران

۱۳۹۴

انتشارات ساکو

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور : ابي زاده، غزاله، ۱۳۶۰ -
مشخصات نشر : گردشگری فرهنگی / مؤلفان غزاله ابي زاده، الهه زينل نيا طوسي.
تهران: ساکو، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهري : ۱۴۹ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۷۰-۸۰-۶
وضعيت فهرست‌نويسی : فيبا
يادداشت : کتابنامه.
موضوع : گردشگری فرهنگی
موضوع : گردشگری
شناسه افزوده : زينل نيا طوسي، الهه، ۱۳۵۴ -
رده‌بندي کنگره : ۱۲۹۴ الف ۲۴ / ۵ / G۱۵۶
رده‌بندي ديويي : ۳۳۸ / ۴۷۹۱
شماره کتابشناسي ملي : ۳۹۹۴۴۶۳

تلفن مرکز پخش : ۰۲۱-۶۶۵۷۲۶۹۲-۶۶۴۹۴۵۲۴

www.nashresaco.ir

انتشارات ساکو

نام کتاب : گردشگری فرهنگی
مؤلفان : غزاله ابي زاده و الهه زينل نيا طوسي
ناشر : ساکو
واژه‌نگار : انتشارات ساکو
طرح جلد : انتشارات ساکو
ليتوگرافي : طاووس رایانه
چاپخانه : اصلانی
سال نشر : ۱۳۹۴
نوبت چاپ : اول
شمارگان : ۱۰۰۰
قيمت : ۱۰۵۰۰ تومان

ISBN: 978-600-7270-80-6

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۷۰-۸۰-۶

«مسئولیت مطالب کتاب به عهده مؤلف و حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به انتشارات ساکو است.»
اخطار! هر گونه کپی و تکتیر از نظر شرعی و قانونی مجاز نمی‌باشد و پیگرد قانونی دارد.

فهرست مطالب

۳	فهرست مطالب
۶	پیشگفتار

فصل ۱: گردشگری

۱۰	مقدمه
۱۱	تعریف گردشگری
۱۲	تعاریف فنی از گردشگری
۱۲	گونه‌شناسی گردشگری
۱۳	عوامل مؤثر در توسعه گردشگری
۱۴	گردشگری و درآمد ملی
۱۴	گردشگری و اشتغال
۱۵	گردشگری و توسعه
۱۷	گردشگری و جهانی شدن
۱۷	تعریف توریست یا گردشگر
۱۷	انواع گردشگر
۱۸	جاذبه‌های گردشگری
۲۱	گروه‌بندی گردشگران و نیازهای مختلف آنان
۲۲	تأثیرات گردشگری بر جامعه میزبان
۲۴	اثرات زیست محیطی
۲۵	اثرات فرهنگی اجتماعی
۲۶	تأثیرات اجتماعی گردشگری
۲۶	اثرات مثبت فرهنگی و اجتماعی
۲۶	اثرات منفی فرهنگی و اجتماعی گردشگری
۲۹	خودآزمایی فصل اول

فصل ۲: گردشگری پایدار

۳۲	تعریف گردشگری پایدار
۳۳	منافع گردشگری پایدار
۳۴	مدیریت گردشگری
۳۵	واقعیت‌های اساسی گردشگری
۳۷	گردشگری ایران
۳۸	پیشینه تاریخی گردشگری در ایران
۴۱	ظرفیت‌های جدید گردشگری
۴۲	تبدیل ظرفیت‌های تاریخی و فرهنگی به جاذبه‌های گردشگری

۴۳	بررسی نیازهای خدماتی گردشگران
۴۵	خودآزمایی فصل دوم

فصل ۳: گردشگری فرهنگی

۴۸	مقدمه
۴۹	تعریف گردشگری فرهنگی
۴۹	تاریخچه گردشگری فرهنگی
۵۰	اهمیت گردشگری فرهنگی
۵۱	ویژگی‌های گردشگران فرهنگی
۵۲	دلایل انجام سفر فرهنگی
۵۳	گردشگری فرهنگی و تأثیرات آن
۵۴	تأثیرات گردشگری
۵۴	تأثیرات گردشگری فرهنگی
۶۰	گردشگری فرهنگی، صلح جهانی و امنیت
۶۰	نقش گردشگری فرهنگی
۶۱	بررسی تعامل گردشگری فرهنگی و توسعه پایدار گردشگری
۶۲	مدیریت گردشگری فرهنگی
۶۳	گردشگری فرهنگی و صنایع دستی
۶۳	قربانیت گردشگری فرهنگی و بوم‌شناختی
۶۴	قربانیت گردشگری فرهنگی با گردشگری روستایی
۶۸	قربانیت گردشگری فرهنگی و گردشگری مذهبی
۷۲	خودآزمایی فصل سوم

فصل ۴: گردشگری فرهنگی در کشورهای کمتر توسعه یافته

۷۴	مقدمه
۷۶	محصول گردشگری فرهنگی
۷۷	چالش‌ها و فرصت‌های گردشگری فرهنگی
۸۳	مدرن شدن - توسعه در مقابل حفاظت
۸۸	نتیجه گیری
۸۹	خودآزمایی فصل چهارم

فصل ۵: آشنایی با سازمان جهانی گردشگری (UNWTO)

۹۲	سازمان جهانی گردشگری UNWTO
۹۳	اصول و منشور گردشگری فرهنگی
۹۷	اهداف منشور
۹۹	خودآزمایی فصل پنجم

فصل ۶: معرفی میراث فرهنگی ایران (آثار ثبت شده یونسکو)

۱۰۲		مقدمه
۱۰۳		باغ ایرانی
۱۰۴		علل ساخت باغ‌های بین‌النهرین
۱۰۴		مفاهیم موجود در پاسارگاد
۱۰۶		بیم
۱۰۷		ارگ بیم
۱۰۸		بیستون
۱۰۹		نقش برجسته
۱۱۰		پاسارگاد
۱۱۳		بازار تبریز
۱۱۵		تخت جمشید یا یارسه
۱۱۷		کاخ‌ها و ساختمان‌ها
۱۱۹		تخت سلیمان
۱۲۱		چغازنبیل
۱۲۳		گنبد سلطانیه
۱۲۴		شوش
۱۲۵		سازه‌های آبی تاریخی شوستر
۱۲۸		شهر سوخته
۱۳۳		آرامگاه شیخ صفی‌الدین اردبیلی
۱۳۳		بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی
۱۳۵		کاخ گلستان
۱۳۷		گنبد قابوس
۱۳۸		مسجد جمعه یا مسجد جامع اصفهان
۱۴۰		میمند
۱۴۲		میدان نقش جهان
۱۴۳		مسجد امام
۱۴۴		سر در قیصریه
۱۴۴		عالی قاپو
۱۴۴		مسجد شیخ لطف‌الله
۱۴۴		کارکرد گذشته
۱۴۵		کارکرد امروزی
۱۴۶		خودآزمایی فصل ششم
۱۴۸		منابع و مأخذ

پیشگفتار

امروزه گردشگری از آن نظر که اولاً موجبات آشنایی ملل مختلف جهان با دیگر فرهنگ‌ها، اقوام، سرزمین‌ها، گویش‌ها و... را فراهم می‌نماید و ثانیاً از نظر اقتصادی به عنوان یک منبع تأمین درآمد و ارزش محسوب می‌شود، اهمیت زیادی یافته است. از جمله «گردشگری فرهنگی» که یکی از زمینه‌های توسعه گردشگری، جاذبه‌های فرهنگی است از جاذبه‌های گردشگری فرهنگی می‌توان به اماکن تاریخی، موزه‌ها، معماری، فرهنگ و آداب و رسوم خاص هر منطقه، نظیر موسیقی محلی، خوراک، پوشاک، صنایع دستی و... اشاره کرد.

درآمد گردشگری در سال ۲۰۱۴ بالغ بر ۱/۵ تریلیون دلار بوده که از طریق ۱/۱۸۷ (یک میلیارد و صد و هشتاد و هفت هزار) توریست حاصل شده است.

به رغم سهم چشم‌گیر صنعت گردشگری در قیاس با دیگر صنایع بزرگ مانند نفت و خودرو در اقتصاد جهان و به رغم وجود جاذبه‌های غنی گردشگری در ایران، بهره‌کشوری از خوان گسترده گردشگری بسیار ناچیز است. به طور مثال در سال ۹۳ تعداد ۵ میلیون گردشگر خارجی از ایران بازدید نموده‌اند و میزان درآمدهای حاصل از گردشگری ایران در این سال، معادل هفت میلیارد سیصد میلیون دلار آمریکا گزارش شده است.

این در حالی است که قرار است با توجه به چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران، سهم ایران از درآمد گردشگری جهانی از ۷ صدم درصد در سال ۸۳ به ۲ درصد در سال ۱۴۰۴ رشد یابد به گونه‌ای که در سال ۱۴۰۴ قریب ۲۵ میلیارد دلار از محل حدود ۲ میلیون گردشگر ورودی درآمد نصیب کشور شود. (سازمان صنایع دستی، میراث فرهنگی و گردشگری، سند چشم‌انداز توسعه بخش میراث فرهنگی و گردشگری کشور ایران ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۴).

عملکرد نامطلوب در توسعه صنعت گردشگری کشور عمدتاً ناشی از فضا سازی منفی قدرت‌های غربی بر علیه نظام جمهوری اسلامی از یکسو و عملکرد ناصحیح متولیان این بخش بوده که خود از نگرانی نسبت به عوارض فرهنگی، اجتماعی گردشگری و آمد و شد گردشگران خارجی به داخل کشور متأثر است. این نگرانی‌ها در زمینه جذب گردشگران انبوه که بیشتر مقاصد تجاری و تفریحی را دنبال می‌کنند، اگرچه بسیار درست است و بسیاری از کشورهایی که بر جذب این دسته از گردشگران تأکید داشته‌اند از عوارض آن بر محیط زیست، فرهنگ و اجتماع به طور جدی رنج برده و می‌برند، اما تأکید بر گردشگری فرهنگی ضمن تأمین عواید پایدار فاقد عوارض فرهنگی- اجتماعی و زیست محیطی است و در تأمین اهداف اقتصاد مقاومتی و آرمان‌های نظام از ظرفیت‌های چشم‌گیری برخوردار است.

از یکسو کشور ایران به علت برخورداری از مواهب خدادادی طبیعی و جغرافیایی و ابنیه تاریخی، مذهبی و همچنین عناصر فرهنگی، اجتماعی بسیار غنی، در ردیف ۵ کشور پرجاذبه گردشگری به لحاظ فرهنگی قرار دارد و از این رو مشتاقان فراوانی در بین گردشگران دارد که در آرزوی سفر به ایران و مواجهه با ویژگی‌های منحصر به فرد فرهنگی و تاریخی آن هستند.

اما به دلایل متعدد از جمله نگرانی از آثار سوء گردشگری، تاکنون امکان آن به طور شایسته فراهم نشده است. در حالی که اگر بخواهیم به میراث و هویت فرهنگی کشور توجه کنیم و برای معرفی آن به گردشگران برنامه‌ریزی کنیم می‌توانیم هر ساله پذیرای گردشگران فرهنگی از سراسر دنیا باشیم. گردشگرانی که برای آموختن و کسب تجربه و درک فرهنگ‌های دیگر به سفر می‌پردازند و صرفاً به دنبال جاذبه‌های مصنوع و برنامه‌های از پیش آماده آژانس‌های مسافرتی نیستند.

از سوی دیگر جذب گردشگران فرهنگی کمک می‌کند تا از ازدحام گردشگران در سایت‌های گردشگری کاسته شود. میراث فرهنگی صدمه نبیند، از فراز و فرودهای جریانات فصلی گردشگری به این دلیل که گردشگران فرهنگی ترجیح می‌دهند در فصول مختلف به‌ویژه اوقاتی که گردشگران انبوه کمتر حضور دارند، سفر کنند، کاسته شود (ریچاردز ۲۰۰۷)، تعداد گردشگران کمتر ولی با سطح تحصیلات بالاتر، مدت اقامت طولانی‌تر و سازگارتر با قوانین و مقررات محلی و ملی جذب شود که جملگی با پایداری گردشگری و تناظر آن با مختصات هویت ملی و فرهنگی کشور همراه خواهد بود. کتاب حاضر ضمن تعریف اجمالی از کلیات صنعت گردشگری، به مباحث گردشگری فرهنگی و معضلات آن در کشورهای در حال توسعه می‌پردازد و ضمن معرفی آثار فرهنگی ایران در سازمان جهانی یونسکو سعی بر آن دارد تا قدمی در راه شناخت اهمیت و حفظ این گنجینه با ارزش داشته باشد. امیدواریم تا با یاری شما عزیزان و پیشنهادات سازنده‌تان در ویرایش‌های بعدی متنی پیراسته‌تر و درست‌تر ارائه نماییم.

غزاله ابی‌زاده - الهه زینل‌نیا طوسی

تهران ۱۳۹۴